

УДК: 341.94:368.022 ; 341.645:368(4-672EU)

CERIF: S 137, S 144

ТИП РАДА: ИЗВОРНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_23212A

др *Мирјана Б. ГЛИНТИЋ*^{*}

научни сарадник у Институту за упоредно право, Србија

**ДЕЈСТВО ПРОРОГАЦИОНЕ КЛАУЗУЛЕ
У УГОВОРИМА О ОСИГУРАЊУ
ВЕЛИКИХ РИЗИКА
– Одлука Суда правде Европске уније
у предмету *Balta* –^{**}**

Сажетак

*Последњих неколико година Суд правде Европске уније стоји на становишту да пророгациона клаузула није обавезујућа за осигураника. Као основни разлог се наводи употреба заштитне слабије уговорне стране. Наведени став је поновио и у предмету *Balta* који се тиче осигурања великих ризика, на која се примењују посебна правила. Стога ауторка централни део рада посвећује анализи спорних аспеката ове одлуке. Као основни недостатак резонувања Суду истиче се занемаривање чињенице да се ради о осигурању за пул рачун, и то по основу осигурања великих ризика. Ауторка указује и на две практичне последице овакве одлуке.*

* Електронска адреса аутора: *m.glintic@iur.rs*.

** Рад је настао као резултат научноистраживачког рада Института за упоредно право који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години (евиденциони број: 451-03-47/2023-01/200049 од 3. 2. 2023).

Прва се оіледа у догајном оіраничавању ауіномије воља у уіоврном іраву осіурања. Друа іоследица је іоскуйљење іремија јер осіуравач сада не може да іреііосіави у којој држави чланици се може іокренуіи іосіууіак іроііив њеіа. Закључни део рада іосвећен је іредлозима за „заобилажење“ дејсіва ове одлуке, коју национални судови свакако морају іоіііовати.

Кључне речи: Осіурање. – Пророіациона клаузула. – Осіураник. – Осіурање за іућ рачун. – Брисел I уредба.

I Увод

Основно начело одређивања надлежног суда у споровима са елементом иностраности, признато у многим европско-континенталним правним системима, јесте начело *Actor sequitur forum rei*, у складу са којим тужилац прати форум туженог.¹ Наведено правило је настало као резултат ранијих уверења и схватања да је довољан основ надлежности суда тај да се тужени или његова имовина налазе на територији суда одређене државе, што га чини доступним суду за извршење одлуке. Временом су се јављали и други разлози, као што је потреба заштите штетника од вођења поступка против њега пред страним судовима који су му непознати и са чијим поступком није упознат. У контексту поступака са елементом иностраности, овим правилом се настоји спречити вођење судских поступака против држављана других држава и одлучивање о страним правним системима.²

Наведено правило је садржано и у Брисел I уредби, као најважнијем инструменту за извршење пресуда у грађанским и трговачким стварима.³ Ипак, од наведеног правила ова Уредба предвиђа одступања за

1 Arthur Taylor von Mehren, „Must Plaintiffs seek out Defendants? The Contemporary Standing of Actor Sequitur Forum Rei“, *King's College Law Journal*, Nr. 8/1997, 23–31.

2 Thomas Thiede, Katarzyna Ludwichowska, „Kfz-Haftpflichtversicherung: Der Geschädigte eines Verkehrsunfalls kann vor dem Gericht des Ortes seines Wohnsitzes eine Direktklage gegen Versicherer aus einem Mitgliedstaat der EU erheben; EuGVVO Art. 11 Abs. 2, 9 Abs. 1b“, *Versicherungsrecht: Zeitschrift für Versicherungsrecht, Haftungs- und Schadensrecht*, Nr. 14/2007, 632.

3 Вид. Брисел I уредба, чл. 4. Уредба о надлежности, признавању и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима – Брисел I уредба (*Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast)*), OJ L 351, 20. 12. 2012; даље у фуснотама: Брисел I уредба). Више о овој Уредби вид. Магдалена Макіела, Владимир Чоловић, „Дефинисање критеријума за одређивање надлежности у споровима осіурања са елементом иностраности

уговоре о осигурању (уз уговоре о раду и потрошачке уговоре) у складу са којом би слабија уговорна страна требало да буде заштићена посебним правилима о надлежном суду који би требало да буду повољнији у односу на општа правила.⁴ Тако уговарач осигурања, осигураник или корисник осигурања могу поднети тужбу против осигуравача у држави у којој тужилац има своје седиште, односно пребивалиште.⁵ Идеја је да се обезбеди заштита слабијој уговорној страни услед ограничене могућности преговарања и последичног наметања надлежног суда који ће одговорати интересима уговорног партнера слабије стране.

Од овог правила може се одступити ако је у уговор између уговарача осигурања и осигуравача, који имају пребивалиште и седиште у истој држави чланици, уметнут споразум којим је уговорена надлежност суда те државе, па чак и када се осигурани случај догодио у другој држави чланици. Друга врста одступања је могућа када је уговор о осигурању закључен између осигуравача и уговарача осигурања који нема седиште/пребивалиште у држави чланици или када је реч о осигурању великих ризика из Директиве Солвентност II.⁶

Управо могућност споразумног одступање од установљеног правила довела је до бројних поступака пред Судом правде Европске уније, а нарочито у вези са тим да ли овакав пророгациони споразум или пророгациона клаузула⁷ може да има дејство и на осигураника, односно лице које није уговорна страна уговора о осигурању, и да ли ово лице тиме губи Уредбом гарантовано право да тужи осигуравача пред судом државе чланице где има пребивалиште.⁸

– са освртом на решења у законодавству Пољске“, *Проузроковање штеђења, накнада штеђења и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић), Београд – Ваљево, 2019, 396–399.

4 Брисел I уредба, рецитал 18, чл. 10. Слична правила садржи и Лугано конвенција. Вид. детаљније Ashlee Schaller, „Interpretation of Forum Selection Clauses: A Survey of Select English- and German-Speaking Jurisdictions“, *North Carolina Journal of International Law*, Nr. 1/2018, 128.

5 Такође, према чл. 12 Брисел I уредбе, у случају да се ради о уговору о осигурању од одговорности или осигурању непокретности, надлежан може бити и суд државе чланице где се десио осигурани случај.

6 Брисел I уредба, чл. 15.

7 У случајевима када уговорне стране у свој основни уговор убацују клаузулу којом одређују надлежност одређеног суда да одлучује о њиховој правној страни и пре него што је спор настао, тада говоримо о пророгационој клаузули. У случају када се надлежност суда одређује када је до спора већ дошло, онда је овај договор у форми пророгационог споразума. Вид. Тибор Варади, Бернадет Бордаш, Гашо Кнежевић, *Међународно приватно право*, Београд, 2012, 503.

8 Пре детаљнијег разматрања последица одлука Суд правде Европске уније, потребно је извршити терминолошка прецизирања у погледу лица код уговора о осигурању.

Одговор на ово питање је врло битан јер пророгационе клаузуле одређују да ли ће једна странка потрошити велику количину новца на вођење спора у иностраној земљи и да ли ће имати право на накнаду одређених врста штете. На овај начин се повећава предвидивост поступка, а смањују се трошкови и отвара се могућност вођења поступка пред судовима специјализованим за одређену врсту спора.⁹ Историјски посматрано, судови нису били изразито вољни да дозволе примену пророгационе клаузуле, док данас већ постоји општи консензус да се пророгациони споразуми изврше где год и кад год је могуће, упркос разликама у критеријумима који судови том приликом користе.¹⁰

Пророгациона клаузула којом уговорне стране бирају надлежни суд у случају спора звучи као релативно једноставан концепт,¹¹ који може послужити и приватним и јавним интересима економичности и ефикасности.¹² Нажалост, очигледна једноставност пророгационе клаузуле се испоставила заводљивом само на први поглед. У журби и настојању да се прихвати као средство које ће олакшати одвијање нарочито пословних трансакција, судови и уговорне стране су се фокусирали

Лице које закључује уговор о осигурању са осигуравателем назива се уговарач осигурања. Када је реч о уговору о осигурању закљученом у своје име и за свој рачун, уговарач осигурања је уједно и осигураник. Ако пак уговарач осигурања закључује уговор о осигурању за туђ рачун, како би обезбедио интересе неког трећег лица, онда то треће лице добија својство осигураника. Код осигурања лица појам осигураник означава лице на чијем животу или телу треба да се оствари осигурани случај. Ради прављења разлике у односу на осигураника код осигурања имовине, ово лице се код осигурања лица назива и осигурано лице. Код осигурања лица се јавља још једна категорија лица, корисник а реч је о лицу у чију корист је закључен уговор о осигурању лица. Вид. Војислав Сокал, *Осигурање у користи треће*, Београд, 1976, 16–17. Шулејић усваја нешто другачију терминологију: Предраг Шулејић, *Право осигурања*, Београд, 1973, 93–110.

- 9 Beatriz Añoveros Terradas, „Restrictions on Jurisdiction Clauses in Consumer Contracts within the European Union“, *Oxford University Comparative Law Forum*, Nr. 1/2003, доступно на адреси: <https://ouclf.law.ox.ac.uk/>, 20. 3. 2023.
- 10 Ипак, потребно је напоменути да, иако је Европска унија у последњих неколико деценија повећала и проширила сферу у којој је дозвољена процедурална аутономија воља, Брисел I уредба и њене одредбе о избору суда се тумаче прилично рестриктивно. Вид. детаљније „Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States“ („Heidelberg Report“) (Study JLS/C4/2005/03 Final Version September 2007), доступно на адреси: http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_application_brussels_1_en.pdf, 12. 4. 2023.
- 11 За супротне ставове судова *common law*-а и Израела, вид. А. Shaki, „Effect of Prorogation Clauses in International Contracts“, *Israel Law Review*, Nr. 2/1966, 366.
- 12 У литератури се као предности пророгационих клаузула истиче предвидивост у уговорним односима, као и избегавање скуких сукоба око надлежног суда када до спора дође. Michael Solimine, „Forum-Selection Clauses and the Privatization of Procedure“, *Cornell International Law Journal*, Nr. 25/1992, 51.

на развој и примену ове клаузуле, а да претходно нису јасно дефинисали у чему се тачно састоји овај институт.¹³ То питање ће се засигурно у будућности још више постављати услед пораста глобализације и броја међународних пословних трансакција.

Суд правде Европске уније је у више прилика настојао да одговори на ово питање, а окосница размишљања било је питање да ли је за дејство пророгационе клаузуле на осигураника потребна његова сагласност или не.¹⁴ О значају овог питања говори чињеница да је и Европски парламент разматрао да у Брисел I уредбу убаци одредбу која би се изричито тичала дејства пророгационог споразума према трећим лицима. Међутим, наведена одредба није нашла своје место у Брисел I уредби.

II Приступи Суда правде Европске уније

Приликом анализе праксе Суда правде Европске уније у погледу субјективних домета пророгационе клаузуле уочена су три приступа. Први је прилично рестриктиван и заснива се на ставу да је дејство пророгационе клаузуле ограничено искључиво на уговорне стране које су ову клаузулу и унеле у свој уговор.¹⁵ У неким другим предметима Суд правде Европске уније је био става да пророгациона клаузула има дејство и на лице које није уговорна страна ако је оно у потпуности ступило у права и обавезе једне уговорне стране, која су *ratione materiae* обухваћене тим споразумом.¹⁶ И на самом крају, постоји трећи, тзв. „материјални“ приступ Суда правде Европске уније, у складу са којим ће треће лице бити везано дејством пророгационе клаузуле и када није дало сагласност.¹⁷ Дакле, и сам Суд правде Европске уније је пролазио

13 David Taylor, „The Forum Selection Clause: A Tale of Two Concepts“, *Temple Law Review*, Nr. 1/1993, 787.

14 Ulrich Magnus, „Choice of Court Agreements in the Review Proposal for the Brussels I Regulation“, *The Brussels I review proposal uncovered* (ed. Eva Lein), London, 2012, 87.

15 Case C-543/10 *Refcomp SpA v Axa Corporate Solutions Assurance SA and Others*, Judgment of the Court of 7 February 2013. У вези са овим приступом је покренуто питање да ли пророгациона клаузула у потпуности остаје без дејства ако треће лице не да своју сагласност, у смислу да она остаје без дејства и у односу на уговарача осигурања. Тако и Boriana Musseva, „Opposibility of Choice-Of-Court Agreements against Third Parties under the Hague Choice-Of-Court Convention and Brussels Ibis Regulation“, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, br. 9/2016, 87.

16 Case C-71/83 *Partenreederei ms. Tilly Russ and Ernest Russ v NV Haven- & Vervoerbedrijf Nova and NV Goeminne Hout*, Judgment of the Court of 19 June 1984. У овом случају је теретни лист садржао споразум пошиљаоца и шпедитера о надлежности суда, ког је морао да се придржава и прималац као држалац теретног листа.

17 Case C-214/89 *Powell Duffryn plc v Wolfgang Petereit*, Judgment of the Court of 10 March 1992.

и пролази кроз различите фазе у вези са погледом на дејство пророгационе клаузуле и тренутно је преовлађујући став да она не обавезује трећа лица.

Полазна тачка за разматрање дејства пророгационе клаузуле на трећа лица код уговора о осигурању је предмет *Gerling* из 1983,¹⁸ када је Суд правде *исправно* (прим. аут.) закључио да на основу члана 12 Бриселске конвенције¹⁹ (садашњи чл. 15 ст. 2 Брисел I уредбе) осигураник може да се позове на пророгациону клаузулу из уговора о осигурању, па чак и када осигураник није формално дао сагласност на тај споразум или када осигураник није био познат у тренутку закључења уговора. Подстакнути овом одлуком, национални судови држава чланица су у својим пресудама заступали став да је осигураник обухваћен дејством пророгационе клаузуле, што аутоматски даје право осигуравачу на приговор против активне легитимације осигураника.²⁰

Међутим, наведена пракса је напуштена 2005. године када се Суд правде Европске уније у предмету *Peloux* позвао на Брисел I уредбу.²¹ Став Суда је био да пророгациона клаузула није обавезујућа за осигураника који се није сагласио са клаузулом и који има своје пребивалиште/седиште у држави чланици у којој своје седиште/пребивалиште немају осигуравач и уговарач осигурања. И поред других разлога који су могли да оправдају неvezаност осигураника пророгационом клаузулом,²²

18 Case C-201/82 *Gerling Konzern Spezial Kreditversicherungs-AG u. a. / Amministrazione del tesoro dello Stato*, ECLI:EU:C:1983:217.

19 Конвенција 72/454/ ЕЕЗ о надлежности и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима од 27. септембра 1968, Службени лист Европских заједница Л 299/32.

20 Неки од примера судске праксе немачких судова су BGH, Urt. v. 22.05.1967 – VII ZR 188/64; BGHZ 48, 45; BayObLG, Beschluss v. 09.09.2000 – 4 Z SchN 13/99, BB 2000, Beilage 8, S. 19.

21 Case C-112/03, *Société financière et industrielle du Peloux v Axa Belgium and Others*, Judgment of the Court of 12 May 2005, ECLI:EU:C:2005:280.

Поступак је покренут у Француској против француске компаније *Peloux*, уз тужбу да је испоручила панеле са грешком. Ова француска компанија је била осигураник по основу уговора о осигурању који је закључила мајка фирма ове француске фирме са белгијским осигуравачем. Компанија *Peloux* је покренула поступак пред француским судом против белгијског осигуравача за накнаду штете коју је исплатила. Ипак, уговор је садржао пророгациону клаузулу којом је утврђена надлежност белгијског суда. Белгијски Врховни суд је поставио питање Суду правде Европске уније да ли чланови 13(5) и 14(2) Брисел I уредбе треба да буду тумачени на начин да је треће лице везано пророгационом клаузулом из уговора о осигурању.

22 Највероватније је компанија *Peloux* била укључена у уговор о осигурању накадно и путем анекса, који је садржао и пророгациону клаузулу, па се поставља питање дозвољености наведеног уговарања пророгационе клаузуле и проширења њеног дејства на раније осигурана лица. Такође, чињеница да осигураник свој положај

Суд правде се одлучио за аргумент потребе заштите слабије уговорне стране. Наиме, како је реч о осигуранику чији положај захтева посебан степен заштите, онда се њему не може истицати споразум између осигураваача и уговараача осигурања. У супротном би осигураник био лишен могућности да покрене поступак пред судом где има пребивалиште или пред судом где је настао осигурани случај, са једне стране. Са друге стране, такво поступање би омогућило осигураваачу да поступке против осигураника води пред судовима у државама свог пребивалишта. На тај начин би пророгациона клаузула била успостављена у корист осигураваача, док би у потпуности био занемарен циљ заштите економски слабије стране, у овом случају осигураника.²³

III *Balta* предмет

2012. године мајка фирма *Grifs AG* је закључила уговор о осигурању од одговорности са *AAS Balta* осигурањем. Уговором је била покривена и грађанска одговорност ћерки фирми, укључујући и фирму *Grifs*, која се бавила пружањем услуга обезбеђења. За случај спора као надлежан је уговорен суд у Летонији.

Ћерка фирма *Grifs* је закључила уговор о пружању услуга обезбеђења фирми *Jaunustēs romantika*, чија је једна јувелирница опљачкана у граду Алтусу у Литванији. Током поступка између *Jaunustēs romantika* и *Grifs*,²⁴ установљено је да је *Grifs* био у обавези да накнади штету. Наиме, утврђено је да је на страни *Grifs*-а постојала груба непажња, што је допринело настанку штете. *Grifs* је потом поднео тужбу за накнаду штете против *AAS Balta* осигураваача у својству осигураника из уговора који је закључио овај осигураваач са мајком фирмом, а пред литванским Регионалним судом у Виљнусу. Суд се огласио ненадлежним јер је уговорена надлежност летонског суда и летонско право као меродавно. Такође, литвански суд је био става да је *Grifs* као осигураник сагласан са свим одредбама уговора, укључујући и пророгациону клаузулу, иако није изричито дао своју сагласност. *Grifs* је уложио жалбу

„извлачи“ из договора уговараача осигурања и осигураваача, чиме се ограничава могућност да буде у бољем положају у односу на уговараача осигурања у погледу надлежности суда, у потпуности је занемарена. Helmut Heiss, „Jurisdiction in matters relating to insurance, Arts. 10–16 Brussels Ibis Regulation“, *European Commentaries on Private International Law on Brussels Ibis Regulation* (Hrsg. Ulrich Magnus, Peter Mankowski), München, 2016, 407–442. Упор. Helmut Heiss, Anton Schnyder, „Versicherungsverträge“, *Handbuch Internationales Wirtschaftsrecht* (Hrsg. Herbert Kronke, Werner Melis, Anton Schnyder), Köln, 2005, 160.

23 Case C-112/03, *Société financière et industrielle du Peloux v Axa Belgium and Others*.

24 Тужбу су заправо поднели *Jaunustēs romantika* и њен осигураваач *ERGO Insurance SE*.

Апелационом суду који је одлуку вратио на поновно одлучивање. Апелациони суд је био става да основаност поништаја одлуке лежи у статусу *Grifs* компаније као осигураника и да сходно томе и Брисел I уредби има право избора надлежног суда.

Осигуравач *SAA Balta* је поднео жалбу Врховном суду Литваније, позивајући се на одредбе о великим ризицима из члана 16 Брисел I уредбе, које су довољан основ за искључење посебног режима за уговоре о осигурању. Управо због овог питања се Врховни суд обратио Суду правде Европске уније са питањем да ли се чланови 15 и 16 Брисел I уредбе имају тумачити тако да се у случају осигурања великих ризика пророгациона клаузула из уговора о осигурању може изнети против осигураника, иако се није сагласио са овом клаузулом и ако има редовно пребивалиште или седиште у другој држави чланици у односу на седиште осигуравача или уговарача осигурања. Притом, ради се о осигуранiku који није стручњак у области осигурања. Заправо је Врховни суд Литваније настојао да нађе одговарајући баланс између аутономије воље уговорних страна и принципа заштите слабије уговорне стране.

1. Одлука Суда правде у предмету *Balta*

У предмету *Balta*, Суд правде Европске уније је разматрао члан 15 став 5 Брисел I уредбе који дозвољава одступање од правила о надлежности судова по основу пророгационе клаузуле као израз потребе заштите слабије уговорне стране.²⁵ Дакле, основно питање је било да ли је осигураник био везан пророгационом клаузулом из изворног уговора, са којом се није сагласио. Кључни детаљ је притом била чињеница да је осигураник статус осигураника добио по основу изворног уговора о осигурању великих ризика, иначе покривених чл. 16 ст. 5 Брисел I уредбе.²⁶

Пре него што је одлука донета и дефинитивно заузет став да се осигураник не може сматрати везаним пророгационом клаузулом, могли су се чути гласови из науке који су изражавали наду да ће чињеница да се ради о осигурању великих ризика из чл. 15 ст. 2 Брисел I уредбе определити Суд правде Европске уније да овакве осигуранике не третира као слабију уговорну страну и да, на крају, они могу бити везани

25 Case C-803/18 *AAS 'Balta' v UAB 'Grifs AG'*, Judgement of the Court of 27 February 2020, ECLI:EU:C:2020:123.

26 Осигурања великих ризика, као што Суд правде у овом предмету и истиче, обухватају ризике различите природе. Неки се ризици сматрају великим због предмета осигурања (поморски ризици), док други морају да испуне одређене критерије у погледу уговарача осигурања како би се сматрали великим ризицима.

пророгационом клаузулом.²⁷ Заправо, постојала су тумачења да се став 5 члана 15 Брисел I уредбе може истаћи не само против уговарача осигурања и осигуравача, већ и против осигураника. Наиме, ради се о томе да ст. 3 и 4 члана 15 Брисел уредбе изричито помињу да се односе на осигуравача и уговарача осигурања, док такве референце нема у ставу 5 члана 15, што се дало тумачити да не постоје никаква ограничења у погледу тога против кога се овај изузетак може истаћи.²⁸

Ипак, Суд правде Европске уније стао је на становиште да чињеница да је реч о осигурању великих ризика не говори довољно о томе да конкретном осигуранику није потребна заштита као слабијој економској страни без довољно правничког знања.²⁹ Осим тога, Суд је одбацио опцију да у сваком конкретном случају, па и овом, разматра да ли конкретне околности искључују потребу да се осигуранику да додатна заштита као да је реч о потрошачу.³⁰ Дакле, захваљујући овој пресуди, искристалисан је став Суда правде Европске уније да пророгациони споразум не може бити закључен на штету трећег лица, које се није сагласило са споразумом, јер би се успостављањем надлежности суда по основу неодобрене клаузуле угрозило начело заштите слабије уговорне стране, установљено још у случају *Peloux*. Тиме се такође пружа заштита осигураника од могућности губитка признатог права на избор надлежног суда према свом пребивалишту/седишту.

27 Helmut Heiss, „Gerichtsstandsvereinbarungen zulasten Dritter, insbesondere in Versicherungsverträgen zu ihren Gunsten“, *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Nr. 6/2005, 499.

28 Тако је наведено и у параграфу 33 саме одлуке у предмету *Balta*. Такође, вид. Извештај професора др Петера Шлосера о Конвенцији од 9. октобра 1978. о приступању Краљевине Данске, Ирске и Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске Конвенцији о надлежности и извршењу пресуда у грађанским и привредним стварима и Протокол о његовом тумачењу од стране Суда правде (*Report by Professor Dr Peter Schlosser on the Convention of 9 October 1978 on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice*), доступно на адреси: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8ae9647d-0ed3-4eef-abd3-4b48961bb609/language-en>, 10. 3. 2023.

29 Пара. 37–41 пресуде у предмету *Balta*.

30 Тако и у предметима Case C-340/16 *Landeskrankenanstalten-Betriebsgesellschaft – KABEG v Mutuelles du Mans assurances*, Judgment of the Court of 20 July 2017, ECLI:EU:C:2017:576, као и Case C-106/17 *Pawel Hofsoe v LVM Landwirtschaftlicher Versicherungsverein Münster AG*, Judgment of the Court (Eighth Chamber) of 31 January 2018, ECLI:EU:C:2018:50.

2. Проблематични аспекти одлуке Суда правде Европске уније у предмету *Balta*

Путем одлуке у случају *Balta*, приватна аутономија у уговорном праву осигурања смањена је до непрепознатљивости, посебно с обзиром на то да ће такви уговори врло често обухватати осигуранике преклом из различитих држава. Ипак, како би поткрепио свој правни став, Суд правде Европске уније је користио читав низ аргумената, чија убедљивост је упитна. Спорно је неколико аспеката наведене одлуке: занемаривање економског статуса осигураника; неправљено разлике између експлицитног и имплицитног пристанка осигураника и прављено аналогије између статуса осигураника и оштећеног лица по основу осигурања од одговорности.

а) Економски сџајџус осигураника

Могућност уговорних страна да изабере надлежни суд и да тиме дерогирају правила о општој надлежности када је реч о осигурању великих ризика омогућава остваривање принципа равноправности уговорних страна које су једнаке економске снаге и правничког знања. Иако је ранији став Суда правде Европске уније био да нема места проширењу посебних правила о надлежности суда на лица којима заштита није потребна,³¹ у предмету *Balta* је овај аргумент игнорисан. Суд правде Европске уније је у овом предмету истакао да чињеница да је уговор између уговарача осигурања и осигуравача уговор о осигурању великих ризика, не значи да је и осигураник лице једнаке економске моћи. Наиме, према мишљењу Суда правде Европске уније, иако *Gifs* није био економски слабија страна, из околности случаја произлази да овај осигураник није стручњак, професионалац у области осигурања, што га ослобађа дејства пророгационе клаузуле.³²

Бојазан суда је била да паушално оцењивање економског статуса осигураника може довести до правне несигурности, што је супротно циљу Уредбе да правила о јурисдикцији буду предвидива.³³ Чињеница да је реч о осигуранику ког у потпуности поседује мајка фирма није

31 Case C-106/17 *Paweł Hofsoe v LVM Landwirtschaftlicher Versicherungsverein Münster AG*, Judgment of the Court, 31 January 2018, ECLI:EU:C:2018:50.

32 Jelena Gazivoda, „Judgment of the European Court of Justice of February 27th 2020 concerning Interpretation of Articles 15 (5) and 16 (5) of Regulation (EU) No. 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, Case C-803/18“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 3/2020, 64.

33 Nikola Filipović, „Judgment of The European Court of Justice In The Case ‘Aas Balta’ V. ‘Uab Grifs Ag’“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2022, 137.

довољна да би се сматрало да се је осигураник савестан или да је пристао на споразум који је закључио уговарач осигурања!

То значи да пророгациона клаузула у једном уговору о осигурању великих ризика, који би закључили холдинг компаније или у ту сврху основане ћерке компаније како би обезбедили заштиту по основу осигурања за све чланове концерна, не би могла да се истакне чак ни против једне велике моћне компаније, која је само осигураник, иако ће ова компанија често бити та која ће утицати на садржину уговора приликом његовог састављања и закључивања.

Једини изузетак који је Суд правде Европске уније дозволио, али опет како не би противречио сопственој претходној пракси,³⁴ јесте онај када је осигураник само пословно ангажован у комерцијалне сврхе у делатности осигурања.³⁵ То значи да заступник у осигурању, који је покривен као осигураник по основу групног уговора о осигурању од професионалне одговорности може бити ослобођен дејства пророгационе клаузуле, али се то не може десити друштву које има промет преко милијарду евра, које се професионално на бави пословима осигурања.³⁶

Дакле, веома је спорна одлука Суда правде Европске уније да занемари чињеницу да се ради о осигурању великих ризика, јер код таквих осигурања врло мало је вероватно да је осигураник неко лице коме је потребна додатна заштита.³⁷ Реч је о таквим осигурањима где се у улози осигураника може наћи само лице које се професионално бави неким комерцијалним активностима.

Осим тога, Суд правде Европске уније је одбио да изврши појединачну процену околности конкретног осигураника јер сматра да би правна сигурност тиме била превише озбиљно нарушена, што се не би могло толерисати?!³⁸

34 Реч је о већ поменутом предмету *Hofsoe v LVM Landwirtschaftlicher Versicherungsverein Münster AG*. Упор. Heinrich Dörner, „‘One-shotter’ gegen ‘repeat player’ – Zum Verständnis der Art. 13 Abs. 2 und 11 Abs. 1 lit. b EuGVVO“, *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Nr. 2/2018, 158, где се говори о потреби прављења разлике између „one-shotter“ и „repeat player“ наместо ослањања на критеријум претежне делатности.

35 AAS „Balta“ v UAB „Grifs AG“.

36 Baetrice Deshayes, „EUGH: Persönlicher Anwendungsbereich einer Gerichtsstandsklausel“, *Zeitschrift für internationales Wirtschaftsrecht*, 2017, 280–281.

37 Ово питање се може поставити код других врста осигурања која су закључена за туђ рачун, код којих је осигураннику потребна додатна заштита (осигурање од пожара, елементарних непогода или друге врсте одштетних осигурања, која служе за покривање туђе штете, код свих врста обавезних осигурања од одговорности за употребе моторних возила и сл.)

38 AAS „Balta“ v UAB „Grifs AG“.

б) *Експлицитни и имплицитни пристијанак осигураника*

У овом предмету осигураник који је био у улози тужиоца, заправо је компанија чији је власник уговарач осигурања. У националном поступку који је претходио постављању претходног питања, првостепени суд је закључио да је то довољно да се сматра да је осигураник сагласан са пророгационом клаузулом. Суд правде је само стао на становиште да се пророгациона клаузула не може истицати против осигураника који није сагласан са том клаузулом, али без даљег прављења разлике између експлицитног и имплицитног пристања. Питање које је поставио национални суд се односило искључиво на ситуацију када се осигураник није изричито сагласио са клаузулом. Можда би се могло закључити да национални суд није сматрао релевантним да постави детаљније питање Суду правде Европске уније у погледу различитих врста пристања. Тако да је сад отворено питање на који начин ће национални судови тумачити одлуку Суда.

в) *Аналогија између осигураника и оштећеног лица*

У настојању да изнађе оправдање за необавезујуће дејство пророгационе клаузуле осигураника, Суд правде је у предмету *Balta* истицао постојање аналогије са статусом оштећеног лица које по основу осигурања од одговорности има право на директан захтев према осигуравачу. У једном од својих ранијих предмета, у предмету *Assens Havn*,³⁹ Суд правде је разматрао да ли је оштећени, који има право на директан захтев према осигуравачу, везан пророгационом клаузулом. И поред одређених гласова да је позивање Суда правде Европске уније током поступања у предмету *Balta* на предмет *Assens Havn* оправдано,⁴⁰ то заправо није случај. У предмету *Assens Havn*, Суд је стао на становиште да пророгациона клаузула у уговору о осигурању није обавезујућа за оштећено лице,⁴¹ јер Брисел I уредба настоји да жртвама погођеним осигураним случајем олакша и омогући да туже осигуравача пред судом земље где се осигурани случај догодио, под условом да национално

39 C-368/16 *Assens Havn v Navigators Management (UK) Limited*, Judgement of the Court of 13 Juli 2017, ECLI:EU:C:2017:546.

40 Jens Gal, „Parteiautonomie in Versicherungssachen: Eine Streitschrift“, *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, Nr. 2–4/2020, 11.

41 Постојала су и супротна схватања везана за овај случај да постоји простор за обавезујуће дејство пророгационе клаузуле јер би заправо постојао случај цесије, тако да би оштећени као правни следбеник морао да се придржава споразума о надлежности суда. Ово препознаје и Louis Henning, „Zur Reichweite von Gerichtsstandsvereinbarungen in internationalen Versicherungsprogrammen“, *Versicherungsrecht*, 2020, 394, 399.

право дозвољава директну тужбу.⁴² Суд правде Европске уније стао је на становиште да странке из уговора о осигурању могу одступити од одредби Брисел I уредбе по основу споразума, ако осигурање покрива све видове одговорности које произлазе из употребе пловног возила.⁴³ Осим тога, Суд правде Европске уније је сматрао да је дејство пророгационе клаузуле ограничено идејом заштите економски слабије уговорне стране, што може бити угрожено проширивањем дејства пророгационе клаузуле на треће лице.

Међутим, осигураник по основу уговора о осигурању за туђ рачун и оштећено лице које по основу уговора о осигурању од одговорности има право на директан захтев против осигураваача су заправо лица врло различитих правних статуса и зато Суд правде Европске уније није требало да повлачи паралелу између њих у погледу дејства пророгационе клаузуле. На првом месту се оштећени не налази ни у каквом уговорном односу са туженим осигураваачем по основу уговора о обавезном осигурању од одговорности. Права која оштећено лице има према осигураваачу су заснована на закону, а не на њиховом уговору са осигураваачем. Заправо, он има „свој“ суд надлежан да одлучује о његовом директном захтеву, који је потпуно независан од уговарача осигурања. Потом, осигураваач не може оштећеном лицу истицати приговоре из уговора о осигурању. Оштећено лице је врло удаљено од уговорног односа из уговора о осигурању, много више него осигураник који није експлицитно приступио пророгационом споразуму.

42 2007. године је шведска компанија *Skåne Entreprenad Services AB (Skåne)* била ангажована за превоз шећерне репе до града *Nykøbing Falster* у Данској. Део пута је укључивао отпрему терета између два данска града, од Асенса до Наксков, што је захтевало да *Skåne* изнајми одређени број тегљача, од којих је један био и *Sea Endeavour I*. *Skåne* је са осигураваачем *Navigators* закључио осигурање од одговорности за тај део пута. У уговор о осигурању је унета пророгациона клаузула којом је предвиђена надлежност велшких и енглеских судова. Када је *Sea Endeavour I* стигао у луку Асенса, наступила је штета на инсталацијама на доку, а странке нису могле да се споразумеју ко је проузроковао штету. Услед тога је *Assens Havn* покренуо поступак против *Skåne* пред данским судом. Међутим, пре него што је поступак покренут, *Skåne* је отишао у стечај, па је *Assens Havn* покренуо поступак пред Поморским и привредним судом Данске против осигураваача *Skåne-a*, *Navigators* Тужилац је свој захтев заснивао на чл. 95 ст. 2 тач. 1 данског Закона о уговору о осигурању у складу са којом оштећени ступа у права уговарача осигурања према осигураваачу ако његово право није намирено, као и случају стечаја уговарача осигурања.

43 Поглавље 11 садржи правила о надлежном суду за директну тужбу по основу осигурања од одговорности, које предвиђа и примену поглавља 8, 9 и 10, али не и 13 и 14. Упућивање из члана 11 став 2 Брисел I уредбе на члан 9 став 1 Брисел I уредбе значи да оштећени има право да директно поднесе захтев против осигураваача пред судом државе чланице у којој има пребивалиште. T. Thiede, K. Ludwichowska, 631.

Осигураник такав свој статус добија по основу уговора о осигурању за туђ рачун, који представља посебну врсту односа усмереног на заштиту интереса трећег лица.⁴⁴ До закључења овог уговора долази зато што између осигураника и уговарача осигурања постоји неки ранији уговорни однос, који захтева закључивање уговора за рачун осигураника. Међутим, иако је предмет уговора о осигурању интерес осигураника, остваривање његовог права зависно је, било од пристанка осигураника, било од поседовања полисе. Право осигураника, иако непосредно, није дакле потпуно самостално и независно од изворног уговора из ког је настало.⁴⁵ Уговарач често и закључује уговор о осигурању по налогу осигураника и зато се не може рећи да је осигураник у потпуности изван уговорног односа осигураваача и уговарача осигурања!⁴⁶ Осим тога, имовински ефекти уговора закљученог између осигураваача и уговарача осигурања оствариће се у имовини осигураника, а не у имовини уговарача осигурања. Уговарач осигурања, иако дужник извршења престација плаћања премије, он ту обавезу чини за рачун осигураника, тако да он за плаћену премију терети осигураника и није дужан да му преда полису осигурања док му осигураник не исплати премије плаћене осигураваачу. Дакле, иако има положај трећег лица, осигураник нема класичан положај трећег лица које се у потпуности налази изван уговорног односа чије је дејство *inter partes*.

Даље, то што је дошло до подела улога на страни уговарача осигурања не сме да погорша положај осигураваача.⁴⁷ Осигураваач може осигураннику да истакне све приговоре које може да истакне и уговарачу осигурања. Тако осигураник ризикује да изгуби своје право по основу уговора ако уговарач осигурања није платио премију осигурања.⁴⁸ Све су ово јасни показатељи учешћа осигураника у уговору о осигурању, иако није непосредна уговорна страна. У литератури се чак могу наћи

44 Дуго времена се сматрало да је реч о виду уговорног односа који се може јавити само код осигурања лица, што је данас напуштен став. О томе сведочи и систематика нашег Закона о облигационим односима, где се одредбе о осигурањима за туђ рачун налазе у делу ЗОО који се односи на заједничке одредбе и за осигурања имовине и осигурања лица. Вид. Закона о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени листник РС*, бр. 18/2020, чл. 905.

45 Примера рад, вид. ЗОО, чл. 905 ст. 2–3.

46 Тако и В. Сокал, 144.

47 Manfred Wandt, *Versicherungsrecht*, Frankfurt am Main, 2010, 252.

48 Мало одступања од тог правила има код обавезног осигурања од ауто-одговорности, чији заштитни карактер налаже да пружање покрића оштећеном не зависи увек од тога да ли је уговарач осигурања испунио своју обавезу према осигураваачу.

објашњења да се осигураник „интегрише у уговорне обавезе исто као да је страна уговорница“.⁴⁹

Осигуранику стоје на располагању права из уговора о осигурању. Када осигураник или уговарач осигурања постану инсолвентни, падну у стечај, онда захтев према осигуравачу увек иде у стечајну масу осигураника. Истовремено, осигураник неће бити спречен инсолвентношћу уговарача осигурања да постави своје захтеве према осигуравачу и има право да захтева издвајање свог потраживања из имовине уговарача осигурања које је уговарач осигурања већ наплатио од осигуравача.⁵⁰

Међутим, суд у Луксембургу у потпуности занемарује овај аспект статуса осигураника који добија заштиту, фактички, на поклон путем уговора и који за њега значи само права. Разлог за такво поступање Суда правде Европске уније највероватније се састоји у бојазни да ће осигураник који је потрошач бити лишен своје посебне заштите, која се, између осталог, састоји у могућности подношења тужбе пред судом у земљи свог пребивалишта. Иако инсистира на заштити слабије уговорне стране, оваква одлука Суда правде Европске уније у потпуности занемарује статус друге уговорне стране.

Независно од тога што образложење у одлуци *Balta* није довољно убедљиво, она је обавезујућа за све судове држава чланица. Ова пракса ће се посматрати „као урезана у камен“, нарочито јер ју је суд тако недвосмислено формулисао, и у складу са њом пророгациони споразуми неће моћи да се истичу против осигураника.⁵¹

На практичном примеру се могу видети домети одлуке Суда правде Европске уније из предмета *Balta*. Ако је италијанска фирма доставила немачкој фирми машину, уз задржавање права својине и која буде уништена током пожара, тада би немачки осигуравач који је пружао заштиту ове машине од пожара могао да буде тужен пред судом који се налази тамо где је седиште италијанске компаније која је власник, без да има могућност да уложи приговор о надлежности суда. То ће потом водити томе да осигуравач код великих ризика буде потенцијално тужен пред неколико (стотина) различитих судова. Таква непредвидивост места вођења поступака засигурно ће мотивисати осигураваче да повећају цене премија.

Ово води питању како практично решити ове проблеме. Саме одлуке *Peloux* и *Balta* садрже одређено решење које би се огледало у томе да осигураник да сагласност на споразум о надлежности суда.⁵²

49 П. Шулејић, 193.

50 М. Wandt, 250.

51 J. Gal, 15.

52 *Société financière et industrielle du Peloux v Axa Belgium*, као и *AAS „Balta“ v UAB „Grifs AG“*.

Међутим, то је ипак компликованије него што је Суд правде Европске уније замислио. Када је реч о осигурању великих ризика, то значи да би сагласност више десетина осигураника морала да буде прибављена и пре закључења уговора. Такође, сва будућа куповина, спајања привредних друштава, оснивања концерна, захтевала би прибављање сагласности на пророгациони споразум, како концепт покривености свих чланова концерна, групе осигурањем не би био угрожен. Када се ради о осигурању ствари од великих ризика, ситуација је још компликованија с обзиром на то да осигураник често није ни познат у тренутку закључења уговора (*осиурање за рачун оној која се шиче*), тако да замишљени модел давања одобрења није осуђен на превелики успех. Осим тога, биће угрожени и интереси уговарача осигурања, који је уговор о осигурању за туђ рачун и закључио да би заштитио свој интерес, а не да би осигураник остварио своју алтруистички мотивисану корист.⁵³

Неки аутори⁵⁴ предлажу опцију прибегавања арбитражи, јер арбитражна клаузула није обухваћена чл. 15 Брисел I уредбе, чиме би се њено дејство могло проширити и на осигуранике.⁵⁵ Међутим, постоји озбиљна опасност да ће судска пракса националних судова у контексту јединственог правног поретка, у будућности идеју заштите слабије уговорне стране пренети и на арбитражне споразуме у оквиру поступка који је покренуо осигураник пред домаћим судом. Најпрагматичније решење које се намеће јесте да се самим уговором о осигурању ограничи право осигураника на тужбу. Иако је код осигурања великих ризика такав интерес очигледан, пошто концепт покрића предвиђен уговором може бити заштићен само кроз ограничење располагања, остаје опасност да ће суд који изабере осигураник то другачије оценити. Ако постоји могућност да се примени неко друго материјално право – због избора права или услед примене клизионе нормe, мора се осигурати да и ово право у потпуности дозвољава искључење права располагања осигураника.

53 На пример, мајка фирма закључује уговор о осигурању који покрива и њене ћерке фирме, јер ће у супротном бити у обавези да сама сноси штету по основу уговора о преносу добити и губитака.

54 Helmut Heiss, „Gerichtsstandsfragen in Versicherungssachen nach europäischem Recht“, *Versicherungsrecht in Europa – Kernperspektiven am Ende des 20. Jahrhunderts* (Hrsg. Fritz Reichert-Facilides, Anton Schnyder), 2000, 105.

55 Јелена Вукадиновић Марковић, „Накнада штете као последица повреде уговора о арбитражи“, *Проузроковање штете, накнада штете и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Драган Обрадовић), Београд – Мионица, 2021, 261–263.

IV Закључак

Суд правде Европске уније је установио модел о непроширивању споразума о надлежности суда на осигурана лица, чак и када се ради о осигурању великих ризика. Не може се рећи да је реч о концепту који је нарочито пријатељски настројен према осигурању, а нарочито јер не води рачуна о посебној правној природи осигурања за туђ рачун. Такође, концепт је врло споран из визуре уговарача осигурања. Ускраћивањем уговарачу осигурања могућности да закључи споразум о надлежности суду са дејством и на осигураника покривеног уговором о осигурању, отежава се могућност набављања покрића за концерне и групе привредних друштава, које ће постати и скупље јер ће осигуравач морати да узме у обзир чињеницу да ће се спорови потенцицајлно одвијати пред различитим форумима.

Зашто је осигуранику увек и беспоговорно потребна заштита, остаје тајна Суда правде Европске уније. Пророгациона клаузула или споразум нису инструменти којима се осигуранику ограничавају његова права.

Мала је вероватноћа да ће се судска пракса мењати. Начин рада Суда је такав да увек постоје позивања на сопствене одлуке, јер је реч о једном затвореном систему, који чини правилом придржавање раније донетих одлука.⁵⁶ Права промена судске праксе сигурно не може наступити осим ако Суд правде Европске уније на то не буде приморан спољним факторима (измена уговора или измена секундарног права). Док год законодавац не обезбеди одговарајуће прилагођавање члана 15 Брисел I уредбе, у пресудама установљена правила о дејству пророгационе клаузуле ће се примењивати увек и без изузетка.

Коришћена литература

Añoveros Terradas Beatriz, „Restrictions on Jurisdiction Clauses in Consumer Contracts within the European Union“, *Oxford University Comparative Law Forum*, Nr. 1/2003.

Wandt Manfred, *Versicherungsrecht*, Carl Heymanns Verlag, Frankfurt am Main, 2010.

56 То се огледа и у томе што се у одлукама Суда правде цитирају само претходне одлуке, а готово никад размишљања академске заједнице или чак судија националних судова, што је приметио и бивши председник Суда правде, Скурис (*Skouris*). Vassilios Skouris, „Erwartungen der gerichtlichen Praxis an die Wissenschaft des Europarechts“, *Europarechtswissenschaft*, Nr. 2/2018, 149.

- Варади Тибор, Бордаш Бернадет, Кнежевић Гашо, *Међународно приватно право*, Београд, 2012. (Varadi Tibor, Bordaš Bernadet, Knežević Gašo, *Međunarodno privatno pravo*, Beograd, 2012)
- Von Mehren Arthur Taylor, „Must Plaintiffs seek out Defendants? The Contemporary Standing of Actor Sequitur Forum Rei“, *King's College Law Journal*, Nr. 8/1997.
- Вукадиновић Марковић Јелена, „Накнада штете као последица повреде уговора о арбитражи“, *Прозуковање штеће, накнада штеће и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Драган Обрадовић), Београд – Мионица, 2021. (Vukadinović Marković Jelena, „Naknada štete kao posledica povrede ugovora o arbitraži“, *Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje* (ur. Zdravko Petrović, Vladimir Čolović, Dragan Obradović), Beograd – Mionica, 2021)
- Gazivoda Jelena, „Judgment of the European Court of Justice of February 27th 2020 concerning Interpretation of Articles 15 (5) and 16 (5) of Regulation (EU) No. 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, Case C-803/18“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 3/2020.
- Gal Jens, „Parteiautonomie in Versicherungssachen: Eine Streitschrift“, *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, Nr. 2–4/2020.
- Deshayes Baetrice, „EUGH: Persönlicher Anwendungsbereich einer Gerichtsstandsklausel“, *Zeitschrift für internationales Wirtschaftsrecht*, 2017.
- Dörner Heinrich, „One-shotter“ gegen „repeat player“ – Zum Verständnis der Art. 13 Abs. 2 und 11 Abs. 1 lit. b EuGVVO“, *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Nr. 2/2018.
- Magnus Ulrich, „Choice of Court Agreements in the Review Proposal for the Brussels I Regulation“, *The Brussels I review proposal uncovered* (ed. Eva Lein), London, 2012.
- Макиела Магдалена, Чоловић Владимир, „Дефинисање критеријума за одређивање надлежности у споровима осигурања са елементом иностраности – са освртом на решења у законодавству Пољске“, *Прозуковање штеће, накнада штеће и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић), Београд – Ваљево, 2019. (Makiela Magdalena, Čolović Vladimir, „Definisanje kriterijuma za određivanje nadležnosti u sporovima osiguranja sa elementom inostranosti – sa osvrtom na rešenja u zakonodavstvu Poljske“, *Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje* (ur. Zdravko Petrović, Vladimir Čolović), Beograd – Valjevo, 2019)

- Musseva Boriana, „Opposibility of Choice-Of-Court Agreements against Third Parties under the Hague Choice-Of-Court Convention and Brussels Ibis Regulation“, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, br. 9/2016.
- Сокал Војислав, *Осигурање у користи и прећеи*, Београд, 1976. (Sokal Vojislav, *Osiguranje u korist trećeg*, Beograd, 1976)
- Skouris Vasilios, „Erwartungen der gerichtlichen Praxis an die Wissenschaft des Europarechts“, *Europarechtswissenschaft*, Nr. 2/2018.
- Solimine Michael, „Forum-Selection Clauses and the Privatization of Procedure“, *Cornell International Law Journal*, Nr. 25/1992.
- Shaki A., „Effect of Prorogation Clauses in International Contracts“, *Israel Law Review*, Nr. 2/1966.
- Schaller Ashlee, „Interpretation of Forum Selection Clauses: A Survey of Select English- and German-Speaking Jurisdictions“, *North Carolina Journal of International Law*, Nr. 1/2018.
- Taylor David, „The Forum Selection Clause: A Tale of Two Concepts“, *Temple Law Review*, Nr. 1/1993.
- Thiede Thomas, Ludwichowska Katarzyna, „Kfz-Haftpflichtversicherung: Der Geschädigte eines Verkehrsunfalls kann vor dem Gericht des Orts seines Wohnsitzes eine Direktklage gegen Versicherer aus einem Mitgliedstaat der EU erheben; EuGVVO Art. 11 Abs. 2, 9 Abs. 1b“, *Versicherungsrecht: Zeitschrift für Versicherungsrecht, Haftungs- und Schadensrecht*, Nr. 14/2007.
- Filipović Nikola, „Judgment of The European Court of Justice In The Case ‘Aas Balta’ V. ‘Uab Grifs Ag’“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2022.
- Heiss Helmut, „Gerichtsstandsvereinbarungen zulasten Dritter, insbesondere in Versicherungsverträgen zu ihren Gunsten“, *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Nr. 6/2005.
- Heiss Helmut, „Gerichtsstandsfragen in Versicherungssachen nach europäischem Recht“, *Versicherungsrecht in Europa – Kernperspektiven am Ende des 20. Jahrhunderts* (Hrsg. Fritz Reichert-Facilides, Anton Schnyder), Basel, 2000.
- Heiss Helmut, „Jurisdiction in matters relating to insurance, Arts. 10–16 Brussels Ibis Regulation“, *European Commentaries on Private International Law on Brussels Ibis Regulation* (Hrsg. Ulrich Magnus, Peter Mankowski), München, 2016.
- Heiss Helmut, Schnyder Anton, „Versicherungsverträge“, *Handbuch Internationales Wirtschaftsrecht* (Hrsg. Herbert Kronke, Werner Melis, Anton Schnyder), Köln, 2005.

Henning Louis, „Zur Reichweite von Gerichtsstandsvereinbarungen in internationalen Versicherungsprogrammen“, *Versicherungsrecht*, 2020.
Шулејић Предраг, *Право осигурања*, Београд, 1973. (Šulejić Predrag, *Pravo osiguranja*, Београд, 1973)

Mirjana B. GLINTIĆ, PhD

Research Fellow at the Institute of Comparative Law, Belgrade, Serbia

EFFECTS OF FORUM SELECTION CLAUSE IN LARGE RISK INSURANCE CONTRACTS – ECJ decision in case *Balta* –

Summary

For the last couple of years ECJ's point of view is that forum selection clause is not legally binding for the insured. Main reason for that is the need for protection of the weaker party. This standpoint also found its place in the ECJ's decision in Balta case, which concerned large risk insurance. Therefore the author devotes central part of the paper to the analysis of disputed aspects of this decision. Main shortcoming of the Court's reasoning is the neglect of the fact that it is third-party insurance of large risks. The author points out two practical consequences of this decision. The first is reflected in the additional limitation of the autonomy of the will in contractual insurance law. Another consequence is an increase of premiums. To conclude with, the author shares the thoughts on „circumventing“ of this legally binding decision.

Key words: *Insurance. – Forum Selection Clause. – Insured. – Third-Party Insurance. – Brussels I Regulation.*

Датум пријема рада: 1. 4. 2023.

Датум прихватања рада: 5. 5. 2023.